

Europa

XX–XXI wieku

Społeczno-polityczne

konsekwencje

Kryzysów

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu śląskiego
KATOWICE 2017

Europa XX–XXI wieku.
Społeczno-polityczne konsekwencje kryzysów

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3592

Europa XX–XXI wieku.
Społeczno-polityczne konsekwencje kryzysów

pod redakcją
**Marceli Gruszczyk, Lecha Krzyżanowskiego,
Miłosza Skrzypka**

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego • Katowice 2017

[Kup książkę](#)

Redaktor serii: Historia: **Sylwester Fertacz**

Recenzja: **Sylwester Fertacz, Janusz Mierzwa, Małgorzata Myśliwiec**

Spis treści

Wstęp	7
Urszula Zagóra-Jonszta – Przyczyny, przebieg i skutki wielkiego kryzysu gospodarczego	11
Dagmara Bartnicka – Polska emigracja zarobkowa do Francji w latach 1900–1939. Dlaczego Polska chętnie pozbywała się swoich obywateli?	23
Marek Białokur – Bezpośrednie następstwa kryzysu społeczno-politycznego wywołanego zabójstwem prezydenta Gabriela Narutowicza w grudniu 1922 roku	41
Arkadiusz Rzepkowski – Wpływ wielkiego kryzysu gospodarczego z lat 1929–1935 na stan zaludnienia i strukturę zawodową populacji II RP	59
Mariusz Trąba – Kościół katolicki w Polsce wobec kryzysu społeczno-ekonomicznego przełomu lat dwudziestych i trzydziestych XX wieku (wybrane zagadnienia)	69
Joanna Karabin – Społeczne skutki wielkiego kryzysu gospodarczego na Górnym Śląsku w świetle „Gościa Niedzielnego”	97
Lech Krzyżanowski – Kryzys a sąd. Sytuacja ekonomiczna polskiego wymiaru sprawiedliwości w optyce międzywojennej prasy sędziowskiej	111
Krystyna Sitarz – Wielki kryzys gospodarczy i jego wpływ na politykę penitencjarną w województwie śląskim	127
Marcela Gruszczyk – Idea jedności słowiańskiej w aspekcie kryzysu jugosłowiańskiego na przykładzie zmian w funkcjonowaniu Komitetu Słowiańskiego w Polsce	137
Kazimierz Miroszewski – Kryzysy w Polsce Ludowej a samorząd terytorialny	151

Rafał Łatka – „Współdziałanie” z Kościołem jako metoda walki z kryzysem legitymizacji społecznej władz PRL w latach 80-tych XX wieku i ocena jej efektów	171
Zygmunt Woźniczka – Kryzysy w PRL w ocenie powojennej emigracji (za- rębs problemu)	191
Dariusz Matelski – Kryzys zaufania w negocjacjach rewindykacyjnych III RP z sąsiadami odnośnie do utraconego dziedzictwa kultury w XX wieku w świetle prawa międzynarodowego	215
Jarosław Tomasiewicz – Radykalizmy polityczne w Europie w okresie kry- zysu gospodarczego (2007–2012)	253
Zbigniew Klimiuk – Kryzys finansów publicznych w Polsce w okresie trans- formacji. Doświadczenia okresu 1991–2002	279
Stanisław Swadźba – Przyczyny i skutki kryzysu pierwszej dekady XXI wieku	299
Marta Tomeczek, Artur Tomeczek – Instrumenty polityki gospodarczej w okresie kryzysu: studium teoretyczno-empiryczne	309
Waldemar Gajda – Społeczno-ekonomiczne skutki kryzysu gospodarczego w latach 2008–2012	339
Jarosław Tomasiewicz – „Partyzanci przyjemności”. Insurekcjonizm: anar- chizm wobec kryzysu czy kryzys anarchizmu?	355
Marian Mitrega – Jakie państwo opiekuńcze?	379
Natalia Stępień-Lampa – Problemy społeczne poindustrialnych miast Gór- nego Śląska na przykładzie Siemianowic Śląskich	393
Łukasz Zweiffel – Holendrzy wobec kryzysów. Społeczne i polityczne kon- sekwencje kryzysów przełomu XX/XXI wieku w Holandii	407
Rafał Riedel – Kryzys gospodarczy w Europie i jego konsekwencje w postaci innowacji prawno-instytucjonalnych	425
Oleksii Lionchuk – Wpływ zjawisk kryzysowych na Ukrainie w latach 1991–2004 na aktywizację społeczeństwa oraz społeczno-polityczne życie kraju. Aspekt wewnętrzny i zewnętrzny	437
Katarzyna Cymbranowicz – Sytuacja na rynku pracy w Unii Europejskiej w okresie kryzysu i spowolnienia gospodarczego – stan i perspektywy rozwoju	453
Zakończenie	485
Wykaz źródeł i literatury	489
Summary	517
Zusammenfassung	519
Резюме	521

Wstęp

Opisy gospodarczych, politycznych lub społecznych kryzysów wypełniają karty dzieł historycznych, traktujących o najdawniejszych nawet epokach. Ta opinia, skądinąd kontrowersyjna ze względu na swą ogólnikowość, znajduje jednak mocne uzasadnienie już w dziejach biblijnych, w których zetknąć się można m.in. z opowieścią o nawiedzających Egipt siedmiu latach nieurodzaju, wyraźnie przypominających późniejsze wahania koniunktury¹. Nie przez przypadek również sama etymologia słowa „kryzys” (gr. *krinein*) kieruje nas do czasów starożytnych. Hipokrates z Kos, lekarz żyjący w IV w. p.n.e., uznawany za ojca współczesnej medycyny, jako pierwszy miał posługiwać się tym terminem na gruncie nauki, określając nim stan przesilenia choroby i maksymalnego nagromadzenia czynników chorobotwórczych. W jego opinii, kryzys stawał się punktem zwrotnym, decydującym o dalszym przebiegu dolegliwości, zmierzającej od tej chwili albo do całkowitego uzdrowienia, albo do śmierci. Ów medyczny kontekst szybko przestał być jedyną płaszczyzną wyjaśniającą znaczenie słowa „kryzys”; zaczęto nim również często określać regres gospodarczy, a czasem również polityczny, społeczny, religijny itp. Nie zmniejszyła się natomiast częstotliwość stosowania wspomnianego pojęcia; przeciwnie nawet, w ciągu wieków z kryzysami w ich szerokim – nie tylko gospodarczym znaczeniu – kolejne pokolenia stykały się coraz częściej. Wprost proporcjonalnie do ich występowania zaczęła wzrastać rola nauki, od której żądano stworzenia mechanizmu chroniącego przed tego typu zapaścią bądź przynajmniej łagodzącego jej skutki.

Refleksja nad naturą kryzysów stała się częścią systematycznych badań naukowych zwłaszcza od czasu upowszechnienia się gospodarki rynkowej. Jak wskazał bowiem Mirosław Bochenek: „Kryzysy ekonomiczne stanowią nieodłączny element gospodarki rynkowej, towarzyszą jej od połowy XVI

---

¹ *Biblia Tysiąclecia. Księga Rodzaju 50, 22.*

wieku, tj. od okresu powstawania załazków tej gospodarki. W ciągu minionych 450 lat zaobserwowano ponad 70 kryzysów ekonomicznych na świecie². Jeszcze większym problemem, a tym samym wyzwaniem dla nauki, stały się kryzysy w XX wieku, gdyż niektóre z nich przybrały szalenie niebezpieczny, bo globalny, charakter. W tych okolicznościach skuteczne zwalczanie zjawisk kryzysowych zyskało rangę jednego z ważniejszych wyzwań stawianych uczonym. I jakkolwiek do dziś trudno odnotować spektakularne sukcesy na tym polu, to przecież nierozsądne byłoby zaniechanie badań pod wpływem dotychczasowych niepowodzeń. Niniejszym tomem, w żadnym wypadku nie uzurpując sobie wiodącej roli w naukowych dociekaniach nad istotą kryzysów, chcielibyśmy do wspomnianej debaty się włączyć.

Teksty zamieszczone w zbiorze łączy – ujmowany możliwie najbardziej szeroko – wspólny mianownik, jakim jest kryzys i jego następstwo. Kryzys nie jest definiowany jedynie w kategoriach ekonomicznych (oczywiście, bez wykluczania także tej płaszczyzny), ale również jako odnoszący się do zapaści politycznej, demograficznej, kulturowej i wielu innych. Analogicznie potraktowali autorzy czas prosperity, jeśli i do niego w swych tekstach się odwoływali; utożsamiali go nie tylko ze wzrostem gospodarczym, ale i z postępem w tych wszystkich dziedzinach, w jakich daje się go identyfikować. Tylko tak szeroki horyzont pozwala kompleksowo objąć zagadnienie przyczyn i skutków kryzysu. Liczbowo określone wskaźniki, należące do sfery gospodarki, łatwo można przytoczyć, ale jeśli wyłącznie na nich oprzeć wnioski, wynik naukowej spekulacji okaże się najczęściej mało satysfakcjonujący. Wszak nawet długo po ustaniu negatywnych zjawisk ekonomicznych utrzymują się ich następstwa na płaszczyźnie społecznej, w dziedzinie urządzeń państwowych, kultury itp. Dopiero uwzględnienie tych wszystkich aspektów tytułowe zjawisko czyni łatwiej definiowalnym. Pamiętając o tej wskazówce, do współpracy przy tworzeniu niniejszego tomu zaprosiliśmy badaczy specjalizujących się w różnych dziedzinach. Oprócz historyków, analizujących kolejne etapy XX-wiecznych kryzysów, swe rozważania zamieścili więc także politolodzy, ekonomiści, znawcy polityki społecznej i in. Szeroki dobór autorów gwarantuje wszechstronną analizę problemu, a przez to tworzy sprzyjające warunki do formułowania wielu oryginalnych tez badawczych.

Równie cenną okolicznością okazał się udział naukowców reprezentujących niemal wszystkie liczące się ośrodki akademickie w kraju. W niniejszym tomie czytelnik znajdzie zatem artykuły twórców wywodzących się

---

² M. BOCHENEK: *Rozważania historyczno-semantyczne na temat kryzysów ekonomicznych*. „Acta Universitatis Nicolai Copernici” *Ekonomia*, r. XLIII nr 2(2012), s. 148.

ze środowiska naukowego Warszawy, Poznania, Krakowa, Łodzi, Opola czy Katowic. Biorąc pod uwagę regionalną specyfikę dociekań naukowych, odzwierciedlającą się również w badaniach nad kryzysami, konfrontacja wniosków formułowanych w różnych częściach Polski wydaje się szalenie interesująca.

Wstęp jest właściwym miejscem do wyjaśnienia powodu skupienia się wyłącznie nad problemem kryzysów XX i XXI wieku. Na pozór decyzja o usunięciu poza nawias badań naukowych dawnych kryzysów może wydać się niewłaściwa, już choćby w kontekście przywołanych na początku informacji o wyjątkowo długiej ich historii. Wraz z autorami publikującymi swe rozważania w tym tomie chcemy jednak bronić naszego wyboru. Wynika on z przekonania, iż wszelkiego rodzaju zjawiska kryzysowe dziejące się przed wiekami, poza walorem historycznym, nie dostarczą zbyt wielu wskazówek, wyjaśniających specyfikę współczesnych zapaści. Tymczasem to walka z nimi staje się wyzwaniem stojącym przed nauką, przed którą stawia się przecież wymogi użyteczne. Instrumentów do skutecznego zwalczania współczesnych kryzysów mogą dostarczyć badacze poszukujący rozwiązań w analizie XX-wiecznych tępiń gospodarczych, podobnych zarówno w sferze ich genezy, przebiegu, jak i skutków. Nic nie ujmując wartości badań nad dawnymi dziejami gospodarczymi i społecznymi, stoimy na stanowisku, iż szczególnie wartościowe mogą okazać się refleksje czynione na kanwie wydarzeń z niedawnej przeszłości. Czy jest tak w istocie, czytelnik oceni po lekturze książki, do której serdecznie namawiamy

Redaktorzy tomu

Europe of 20th and 21st Centuries Social and Political Consequences of Criseses

Summary

The industrial revolution of the 19th century gave impetus to changes on unprecedented scale, which resulted in profound social transformations, namely: the increase of citizens' political consciousness and – of no lesser importance – countrywide uprisings, triggered by the nationalist ideology. The end of the century was also full of events announcing the forthcoming armed conflict which – in its aftermath – spurred a total redefinition of the political order in Europe as it had been hitherto known. What clearly illustrates the size of the conflict are the multi-million-dollar human and material losses, the degradation and decline of the European agricultural production as well as equally significant decrease in the area of foreign investment, and finally, disturbances in trade relations, implied – first and foremost – by huge debts and by the scale of war reparations. No less important here is also the Bolshevisation of Russia with all the negative consequences of this process.

The first half of the 20th century brought the largest economic crisis ever. It had a tremendous impact on the development of economic thought, casuing an indubitable change in its mainstream. Both politicians and economists are unequivocally convinced that the huge scale of economic fluctuations in the free market economy model almost completely precludes the efficient use of resources on a macroeconomic scale. Thus, the existing economic liberalism was replaced by the state interventionism and, consequently, the departure from the gold standard. By the same token, the Great Depression should be classified as one of the most important events of the 20th century. One can safely agree with the thesis that the Great Crisis made the outbreak of World War II possible, although it did not render the war inevitable. It also undoubtedly undermined the belief in the effective functioning of either the market or the capitalist system, which could partly explain why the ineffective and at the same time criminal communist regime was sanctioned. Referring to Paul Johnson's words, it can be said that the crisis was exerting an emotional and intellectual impact on human consciousness almost until the end of the 1980s, when Soviet collectivism finally collapsed and the whole world had to admit that the free market could not be replaced by any other economical system.

The hecatomb, i.e. the aforementioned World War II, had consequences hitherto unheard-of in the history of civilization, which touched upon political, social, economic, and cultural issues. They were, above all, the unimaginable demographic losses; what is more, the enormous costs and, subsequently, the impossible to estimate value of dam-

ages. No less important here is the new order, formed after the war ended, which divided Europe with an "iron curtain." After the military actions have been seized, the so-called West, continued to develop in a diverse manner, but also acclaiming the fact that political and economic processes maintain their continuity, steerability, and rationality. Despite perturbations, the process took its course within a determined framework and according to predictable institutional and legal structures. These questions looked completely different on the eastern side of the aforesaid "curtain." The two hostile political camps also differed regarding their economic systems; fortunately, it was for the so-called Eastern Bloc that the consequences of the difference turned out to be disastrous. What also falls into the category of issues discussed in the present work is an energy crisis in the seventies of the 20th century, connected with the political conflict between the West and the Arab states. It resulted in a recession and a slowdown in economic growth with all the negative consequences. On the other hand, by the end of the 1980s, it was connected with the breakup of the communist system in Europe. Although it is difficult to underestimate the positive aspect of this phenomenon, the collapse of communism caused many local conflicts in the countries that constituted the former USSR. The simultaneous collapse of the regime in the former Yugoslavia strengthened separatist tendencies, resulting in long, bloody struggles on its territory. The outbreak of extreme nationalism became the driving force behind a civil war, leading to a wave of national and religious persecution as well as an ethnic purge, hitherto inconceivable after World War II.

The 21st century is inherently associated with the phenomenon of globalization, which has its positive and negative dimensions, whose assessment – for the time being – eludes the criteria of historical analysis, though it finds its multifaceted expression in inquiries of other sciences.

It should be emphasized that the succinctness of the above approach is intended solely to summarize the scale and variety of the events and processes discussed, which is directly related to the common denominator indicated in the introduction. The analysis of texts published in this volume should lead the Reader to the fullest possible comprehension of the eponymous issue. The research conducted in this field shows clearly the huge diversity and variety of phenomena, commonly referred to as the crisis. Unfortunately, despite its enormous efforts to investigate the causes, courses, and consequences of political, financial, and economic crises, science has not yet succeeded in finding a remedy for their emergence; nevertheless, as yet unweaving in these efforts, perhaps it will contribute to alleviating the enormous costs of overcoming them.

Editors

Europa des 20. und 21. Jahrhunderts Gesellschaftspolitische Konsequenzen der Krisen

Zusammenfassung

Die industrielle Revolution im 19. Jahrhundert war ein Impuls zu den bisher unvorstellbaren großangelegten Änderungen, deren Konsequenz ein tiefgreifender gesellschaftlicher Wandel – wachsendes politisches Bewusstsein der Bürger und nicht zuletzt eine auf nationalistische Idee gründende Volksauflehnung waren. Das Ende des Jahrhunderts war überdies reich an Ereignissen – Anzeichen des bevorstehenden bewaffneten Konfliktes, dessen Folge völlige Veränderung der bisherigen politischen Ordnung in Europa war. Vom Ausmaß des Konfliktes zeugen Millionenmensenverlusten und materielle Verlusten, Abstieg und Produktionsrückgang von europäischer Landwirtschaft und ausländischen Investitionen und schließlich Handelsstörungen, wofür vor allem sehr hohe Schulden und Kriegsreparationen verantwortlich waren. Genauso wichtig war auch der Bolschewismus in Russland mit dessen allen negativen Konsequenzen.

Die erste Hälfte des 20. Jahrhunderts brachte mit sich die größte Weltwirtschaftskrise in der Geschichte. Diese Krise beeinflusste ungemein die Entwicklung der Wirtschaftswissenschaft, indem sie in deren Hauptströmung zu einem unbestrittenen Umschwung geführt hat. Sowohl Politiker als auch Wirtschaftswissenschaftler waren davon überzeugt, dass starke konjunkturelle Schwankungen im Modell der Freimarktwirtschaft eine effektive Ausnutzung der Ressourcen in makroökonomischem Umfang fast unmöglich machen. Der bisher geltende wirtschaftliche Liberalismus wurde also durch staatlichen Interventionismus und infolgedessen durch Verzicht auf Goldparität ersetzt. So ist die Weltwirtschaftskrise zu den wichtigsten Geschehnissen des 20. Jahrhunderts zu zählen. Man kann auch getrost mit der These einverstanden sein, dass diese Krise den Ausbruch des zweiten Weltkriegs ermöglichte, obwohl sie seiner Unabwendbarkeit nicht vorgriff. Die Weltwirtschaftskrise erschütterte eindeutig das Vertrauen in wirkungsvolles Funktionieren des Marktes und des kapitalistischen Systems, was die Tatsache zum Teil billigen kann, dass das unwirksame und zugleich verbrecherische kommunistische Regime erhalten werden konnte. In Bezug auf Paul Johnsons Worte kann man feststellen, dass die besagte Krise auf das Bewusstsein der Menschlichkeit einen emotionalen und intellektuellen Einfluss beinahe bis zum Ende der 80er Jahre des 20. Jahrhunderts ausübte, als der sowjetische Kollektivismus endlich zusammenbrach und die ganze Welt musste zugeben, der freie Markt lässt sich durch kein anderes Wirtschaftssystem ersetzen.

Die Hekatombe des zweiten Weltkriegs zog nach sich die in bisheriger Zivilisationsgeschichte unbekannten Konsequenzen im politischen, gesellschaftlichen, wirtschaftlichen

und schließlich kulturellen Bereich. Es waren vor allem unvorstellbare Menschenverluste, riesige Kosten und unermessliche reale Zerstörungen. Nicht weniger wichtig war die neue Nachkriegsordnung, die das Europa durch „Eisernen Vorhang“ geteilt hat. Die Tatsache zu billigen, dass Kontinuität, Steuerbarkeit und Rationalität der politischen und wirtschaftlichen Prozesse bewahrt werden muss, entwickelte sich der sog. Westen nach Beendigung der Kriegshandlungen nach wie vor weiter, obwohl auch different. Trotz allen Störungen verlief der Prozess in bestimmten Rahmen und innerhalb der vorhersehbaren rechtlich-institutionellen Strukturen. Völlig anders sah die Situation östlich von dem besagten „Eisernen Vorhang“ aus. Zwei verfeindete Gruppierungen unterschieden sich darüber hinaus im Wirtschaftssystem, dessen Folgen sich auf sogenannten Ostblock glücklicherweise katastrophal auswirkten.

Zu den in dem Titel besagten Krisen gehört auch die in den 70er Jahren des 20. Jahrhunderts stattfindende und durch politischen Konflikt zwischen westlichen und arabischen Ländern hervorgerufene Energiekrise. Ihre Folge war eine Rezession und Verlangsamung des Wirtschaftswachstums mit dessen allen negativen Konsequenzen. Ende der 80er Jahre kam es zum Zerfall des kommunistischen Systems in Europa. Obwohl es schwer ist, positive Aspekte des Phänomens zu unterschätzen, wurde das Fiasko des Kommunismus die Ursache für mehrere lokale Konflikte in den Ländern des ehemaligen Sowjetunions. Gleichzeitiger Zusammenbruch des Regimes in den Ländern des ehemaligen Jugoslawiens festigte separatistische Tendenzen, was langjährige blutige Kämpfe auf dem Gebiet nach sich zog. Der Ausbruch des extremen Nationalismus wurde eine Antriebskraft für den Bruderkrieg, der zu den seit dem Ende des zweiten Weltkriegs nicht zu beobachtenden ethnischen und religiösen Verfolgungen, und ethnischen Säuberungen geführt hat.

Das 21. Jahrhundert ist untrennbar assoziiert mit der Globalisierung samt deren positiven und negativen Dimensionen, die einer historischen Analyse zwar noch nicht unterzogen wurde, obwohl sie von anderen Wissenschaften schon vielseitig erforscht war.

Es muss betont werden, dass die Lapidarität der obigen Auffassung einzig und allein zum Ziel hat, den Ausmaß und die Vielfalt der hier zu besprochenen Ereignisse und Prozesse zusammenzufassen, was den in der Einleitung genannten gemeinsamen Nenner direkt angeht. Die Analyse von den in dem Band veröffentlichten Texten sollte den Leser dazu bewegen, die in dem Titel angedeutete Frage so weit wie möglich aufzufassen. Die auf dem Gebiet durchgeführten Forschungen zeigen eindeutig, dass die unter dem Begriff „Krise“ zusammengefassten Phänomene sehr differenziert sind und sich durch unterschiedliche Intensität auszeichnen. Trotz aller Bemühungen, die Ursachen, den Verlauf und die Folgen der politischen, finanziellen und wirtschaftlichen Krisen zu ergründen, hat die Wissenschaft bisher bedauerlicherweise immer noch kein Heilmittel gegen ihre Entstehung gefunden. Die Wissenschaftler sind jedoch immer wieder bemüht, riesige Kosten der Krisenüberwindung zu entschärfen helfen.

Redakteure des Bandes

**Европа XX и XXI веков.
Общественно-политические последствия кризисов**

Резюме

Промышленная революция XIX века дала импульс изменениям в невиданных до того времени масштабах. Последствием этого стали глубокие общественные трансформации: рост политического сознания граждан и не менее важные национальные движения, в основе которых лежали националистические идеи. Кроме того, конец столетия был богат событиями, предвещающими военный конфликт, вследствие которого произошла полная переоценка существовавшего политического порядка в Европе. Масштаб конфликта однозначно свидетельствует о многомиллионных человеческих потерях, деградации, падении европейского сельскохозяйственного производства и уменьшении иностранных инвестиций. Были дестабилизированы торговые отношения, что привело, среди прочего, к огромным долгам, а также был собран значительный объем военных репараций. Не менее важной кажется здесь и большевизация России со всем багажом негативных последствий этого факта.

Первая половина XX века принесла, в свою очередь, самый глубокий в истории экономический кризис. Он во многом повлиял на развитие экономической мысли, без сомнений, предопределяя переворот в ее главном направлении. Как политики, так и экономисты пришли к убеждению, что резкие колебания конъюнктуры в модели свободной рыночной экономики делают практически невозможным эффективное использование ресурсов в макроэкономическом плане. Таким образом прежний либерализм был замещен государственным интервенционализмом, а также – в дальнейшем – отходом от паритета золота. В связи с этим Великую депрессию следует причислить к самым главным событиям XX века. Можно, безусловно, согласиться с тезисом, что она способствовала началу Второй мировой войны, хотя и не предвосхищала ее неизбежность. Кроме того, мировой экономический кризис однозначно подорвал веру в успешное функционирование рынка и капиталистической системы, что может отчасти санкционировать факт удержания неэффективного и одновременно преступного коммунистического режима. Ссылаясь на слова Пола Джонсона, можно утверждать, что упомянутый кризис оказывал эмоциональное и интеллектуальное влияние на сознание человечества почти до конца 80-х годов XX века, когда советский коллективизм наконец распался, а весь мир должен был признать, что свободного рынка нельзя заменить никакой другой экономической системой.

Гекатомба, которой была Вторая мировая война, неразрывно связана с не встречаемыми никогда ранее в истории цивилизации последствиями. Они касаются политических, общественных, экономических, культурных вопросов. Это прежде всего невообразимые демографические потери, а кроме того, огромные расходы и невозможные для реальной оценки разрушения. Не менее существенным кажется новый порядок, установившийся после ее окончания, который разделил Европу „железным занавесом“. После завершения военных действий так называемый Запад, по-разному, но при одобрении факта, что политические и экономические процессы сохраняют свою непрерывность, управляемость и рациональность, развивался дальше. Несмотря на сложность, этот процесс протекал в определенных рамках, а также в предсказуемых институционально-правовых структурах. Совершенно иначе это выглядело по восточной стороне „занавеса“. Два враждебных политических лагеря дополнительно дифференцировала экономическая система, последствия которой для так называемого восточного блока, к счастью, оказались катастрофическими.

В рассматриваемую нами тему вписывается также энергетический кризис 70-х годов XX века, вызванный политическим конфликтом между Западом и арабскими странами. Его последствием стали рецессия и замедление экономического роста. В свою очередь, конец 80-х годов связан с распадом коммунистической системы в Европе. Хотя сложно переоценить положительный аспект этого явления, крах коммунизма стал причиной многих локальных конфликтов в республиках бывшего СССР. Одновременное падение режима в республиках бывшей Югославии укрепило сепаратистские тенденции, приводя к многолетним кровавым боям на ее территории. Взрыв радикального национализма стал движущей силой гражданской войны с беспрецедентными после Второй мировой войны национальными и религиозными преследованиями, а также этническими чистками.

XXI столетие неразрывно связывается с глобализацией, с ее положительными и негативными сторонами. Оценка этого явления пока не поддается критериям исторического анализа, хотя находит свое многостороннее отражение в исследованиях других наук.

Следует подчеркнуть, что лапидарность в подходе к рассматриваемой проблематике имеет целью показать масштабность и разнообразие представленных событий и процессов. Анализ опубликованных в сборнике текстов должен побудить читателя к самому широкому пониманию поднимаемых вопросов, так как исследования в этой области однозначно показывают огромную дифференциацию и различные формы явлений, совместно определяемых термином кризис. К сожалению, наука, несмотря на огромные усилия, связанные с изучением причин, протекания, а также последствий политических, финансовых и экономических кризисов, до сих пор не нашла противодействующего им средства. Однако, не поддаваясь, она, возможно, будет способствовать нивелированию огромных расходов на их преодоление.

Редакция

Redaktor: **Michał Noszczyk**

Korektor: **Renata Śliż**

Łamanie: **Bogusław Chruściński**

Copyright © 2017 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-226-3043-3

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-3044-0

(wersja elektroniczna)

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawnictwo.us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 32,75. Ark. wyd. 37,5. Papier
offset. kl. III, 90 g Cena 34 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

[Kup książkę](#)

roba

wielkiego kryzysu gospodarczego • Polska emigracja zarobkowa do Francji w latach
ętnie pozbywała się swoich obywateli? • Bezpośrednie następstwa kryzysu
anego zabójstwem prezydenta Gabriela Narutowicza w grudniu 1922 roku
odarczego z lat 1929–1935 na stan zaludnienia i strukturę zawodową populacji
ce wobec kryzysu społeczno-ekonomicznego przełomu lat dwudziestych
łeczne skutki wielkiego kryzysu gospodarczego na Górnym Śląsku w świetle
s a sąd. Sytuacja ekonomiczna polskiego wymiaru sprawiedliwości w optyce
yskiej • Wielki kryzys gospodarczy i jego wpływ na politykę penitencjarną
edności słowiańskiej w aspekcie kryzysu jugosłowiańskiego na przykładzie zmian
owiańskiego w Polsce • Kryzysy w Polsce Ludowej a samorząd terytorialny
n jako metoda walki z kryzysem legitymizacji społecznej władz PRL w latach
fektów • Kryzysy w PRL w ocenie powojennej emigracji • Kryzys zaufania
h III RP z sąsiadami odnośnie do utraconego dziedzictwa kultury w XX wieku
wego • Radykalizmy polityczne w Europie w okresie kryzysu gospodarczego
ublicznych w Polsce w okresie transformacji. Doświadczenia okresu 1991–2002
erwszej dekady XXI wieku • Instrumenty polityki gospodarczej w okresie
mpiryczne • Społeczno-ekonomiczne skutki kryzysu gospodarczego w latach
emności”. Insurekcyjizm: anarchizm wobec kryzysu czy kryzys anarchizmu?
Problemy społeczne poindustrialnych miast Górnego Śląska na przykładzie
y wobec kryzysów. Społeczne i polityczne konsekwencje kryzysów przełomu
rys gospodarczy w Europie i jego konsekwencje w postaci innowacji prawno-
isk kryzysowych na Ukrainie w latach 1991–2004 na aktywizację społeczeństwa
aju. Aspekt wewnętrzny i zewnętrzny • Sytuacja na rynku pracy w Unii Europejskiej
gospodarczego – stan i perspektywy rozwoju

ISSN 0208-6336
Cena 34 zł (+ VAT)

ISBN 978-83-226-3044-0

9 788322 630440

Więcej o książce

